

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Факультет хімії та фармації
Кафедра аналітичної та токсикологічної хімії

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

**«Кислотно-основні, спектрофотометричні та сольватохромні
властивості деяких катіонних барвників – похідних 1,3,3-
триметиліндолію»**

«Acid-base, spectrophotometric and solvatochromic properties of some cationic dyes
– 1,3,3-trimethylindolium derivatives»

Виконав: здобувач денної форми навчання
спеціальності 102 Хімія

Освітня програма Хімія

Барладян Дмитро Віталійович

Керівник: к.х.н., доц. Денис СНИГУР _____
(підпис)

Рецензент: д.х.н., проф. Тетяна КІОСЕ _____
(підпис)

Рекомендовано до захисту:
протокол засідання кафедри
аналітичної та токсикологічної хімії
№ ____ від ____ _____ 2025 р.

Захищено на засіданні ЕК № _____
протокол № ____ від ____ _____ 2025 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою / за шкалою ECTS / бали)

Завідувач кафедри
_____ к.х.н., доц. Тетяна ЩЕРБАКОВА _____
(підпис)

Голова ЕК
_____ д.х.н., проф. Ольга ШЕВЧЕНКО _____
(підпис)

Одеса – 2025

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційну роботу на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» виконано на базі кафедри аналітичної та токсикологічної хімії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова та спрямовано на вивчення кислотно-основних, спектрофотометричних та сольватохромних властивостей деяких катіонних барвників – похідних 1,3,3-триметиліндолію. Представлена кваліфікаційна робота є частиною досліджень, які провадяться за науково-дослідною темою кафедри № 620 "Нові "зелені" комбіновані спектроскопічні методи аналізу та їх аналітичне застосування". Номер державної реєстрації 0125U000871.

Мета роботи: вивчення кислотно-основних, спектрофотометричних та сольватохромних властивостей ряду барвників похідних 1,3,3-триметиліндолію. В результаті даної роботи методами спектрофотометрії та кольорометрії досліджено кислотно-основні властивості ряду похідних 1,3,3-триметиліндолію та встановлено величини рК відповідних функціональних груп барвників. Показано, що домінуючою в широкому інтервалі рН є однозарядна катіонна форма, що робить ці барвники перспективними реагентами для одержання іонних асоціатів з аналітами аніонної природи та відповідних аналітичних форм на їх основі. Вивчені сольватохромні властивості ряду похідних 1,3,3-триметиліндолію та виявлено кореляції положення смуги поглинання барвника із величинами донорного (DN) і акцепторного (AN) чисел розчинників за Гутманом.

Можлива область застосування: нові аналітичні реагенти для спектрофотометричного визначення іонів р- та d-металів.

Ключові слова: спектрофотометрія, нові аналітичні реагенти, кислотно-основні властивості, сольватохромія.

Кваліфікаційна робота складається з: 40 стор. машинописного тексту, 8 рисунків, 8 таблиць та 45 використаного джерела літератури.

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	5
1.1. Методи дослідження кислотно-основних властивостей органічних барвників.....	5
1.2. Сольватохромія: основні теоретичні положення.....	6
1.3. Реакції утворення іонних асоціатів та їх використання в аналізі	15
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЧАСТИНА	18
2.1. Застосовані реактиви та апаратура.....	18
2.1.1. Прилади, реактиви та допоміжні матеріали.....	18
2.2. Методики проведення експерименту.....	19
2.2.1. Дослідження світлопоглинання та колірних характеристик розчинів барвників при варіюванні кислотності середовища.....	19
2.2.2. Кольорометричні розрахунки.....	20
2.3. Результати та їх обговорення.....	22
2.3.1. Кисотно-основні властивості похідних 1,3,3-триметиліндолію...	22
2.3.2. Сольватохромні властивості 1,3,3- триметиліндолію.....	28
ВИСНОВКИ.....	34
ЛІТЕРАТУРА.....	35
ДОДАТКИ	

ВСТУП

В практиці хімічного аналізу широко застосовуються реакції утворення іонних асоціатів (ІА). Зокрема для визначення вмісту аніонних форм аналітів використовують їх здатність до утворення відповідних ІА з катіонними барвниками. Типові трифенілметанові та подібні барвники характеризуються вузькими інтервалами рН існування однозарядних катіонних форм, що робить їх малопридатними до використання. Цікавими представниками катіонних барвників є похідні 1,3,3-триметиліндолю, які є інтенсивно забарвленими сполуками, є стійкими до дії кислот та лугів, проте дані щодо кислотно-основних, спектрофотометричних та сольватохромних властивостей катіонних барвників похідних 1,3,3-триметиліндолю розрізнені.

Мета роботи полягає у вивченні кислотно-основних, спектрофотометричних та сольватохромних властивостей ряду барвників похідних 1,3,3-триметиліндолю. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **задачі**:

1. Дослідити зміну спектрів світлопоглинання та колірних характеристик ряду похідних 1,3,3-триметиліндолю при зміні рН середовища;
2. Методами спектрофотометрії та кольорометрії визначити величини рК відповідних функціональних груп барвників;
3. Дослідити вплив природи розчинників на спектрофотометричні характеристики похідних 1,3,3-триметиліндолю.

Об'єктами дослідження є барвники, похідні 1,3,3-триметиліндолю: катіонний рожевий 2С, катіонний червоний GRH, катіонний коричневий, катіонний червоний 4G, катіонний червоний 5G, катіонний темно-синій 2К та катіонний оранжевий Ж.

ВИСНОВКИ

1. Методами спектрофотометрії та кольориметрії досліджено кислотно-основні властивості ряду похідних 1,3,3-триметиліндолію та встановлено величини рК відповідних функціональних груп барвників. Запропоновано схему йонно-молекулярних кислотно-основних рівноваг у розчинах похідних 1,3,3-триметиліндолію: катіонного рожевого 2С, катіонного червоного GRH, катіонного коричневого, катіонного червоного 4G, катіонного червоного 5G, катіонного темно-синього 2К та катіонного оранжевого Ж.

2. Встановлено інтервали рН існування реакційноздатної однозарядної катіонної форми барвників похідних 1,3,3-триметиліндолію, які є достатньо широкими, а ΔpH складає 6-11 одиниць, що вказує на їх перспективність для використання в якості органічних аналітичних реагентів для одержання іонних асоціатів та подальшого використання в аналізі.

3. Вивчені сольватохромні властивості ряду похідних 1,3,3-триметиліндолію та виявлено кореляції положення смуги поглинання барвника із величинами донорного (DN) і акцепторного (AN) чисел розчинників за Гутманом. Показано, що при заміні полярного розчинника менш полярним спостерігається батохромний зсув максимуму смуги поглинання реагентів, що відповідає $n \rightarrow \pi^*$ електронному переходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рахлицька О.М, Щербакова Т.М, Гузенко О.М. Органічні реагенти в аналітичній хімії: навчально-методичний посібник. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова; 2021. 112 с. <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a5f4f4db-122a-4981-a059-5e41a382c956/content>.
2. Reichardt C., Welton T. Solvents and Solvent Effects in Organic Chemistry. – 4th ed. – Weinheim: Wiley-VCH, 2011. – 711 p.
3. Dimroth K. Über Pyridinium-N-phenol-betaine und ihre Verwendung zur Charakterisierung der Polarität von Lösungsmitteln / K. Dimroth, C. Reichardt, T. Siepmann, F. Bohlmann // Justus Liebigs Annalen der Chemie. – 1963. – Vol. 661, №1 <https://doi.org/10.1002/jlac.19636610102>.
4. Kosower, E. M. (1958) 'The Effect of Solvent on Spectra. I. The Charge-Transfer Band of 1-Ethyl-4-carbomethoxypyridinium Iodide', Journal of the American Chemical Society, 80(13), pp. 3253–3260. <https://pubs.acs.org/doi/10.1021/ja01546a020>.
5. Weber G. Synthesis and spectral properties of a hydrophobic fluorescent probe: 6-propionyl-2-(dimethylamino)naphthalene / G. Weber, F. J. Farris // Biochemistry. – 1979. – Vol. 18, № 14. – P. 3075–3078. <https://pubs.acs.org/doi/10.1021/bi00581a025>.
6. Dimroth, K., Reichardt, C., Siepmann, T., & Bohlmann, F. (1963). Über Pyridinium-N-phenol-betaine und ihre Verwendung zur Charakterisierung der Polarität von Lösungsmitteln. Justus Liebigs Annalen der Chemie, 661(1), 1–37. <https://doi.org/10.1002/jlac.19636610102>.
7. Kamlet M. J. Linear solvation energy relationships. 23. A comprehensive collection of the solvatochromic parameters, π^* , α , and β , and some methods for simplifying the generalized solvatochromic equation / M. J. Kamlet, J. L. M. Abboud, M. H. Abraham, R. W. Taft // Journal of Organic Chemistry. – 1983. – Vol. 48, № 17. – P. 2877–2887. <https://pubs.acs.org/doi/10.1021/jo00165a018>.

8. Снігур Д.В., Чеботарьов О.М. Використання підходів кольориметрії в дослідженні кислотно-основних рівноваг у розчинах барвників (огляд). Вісник ОНУ. Хімія. 2020. Т. 25, № 1. С. 87-97. [https://doi.org/10.18524/2304-0947.2020.1\(73\).198321](https://doi.org/10.18524/2304-0947.2020.1(73).198321).
9. Rimmer, P. B., & Helling, Ch. (2015). A chemical kinetics network for lightning and life in planetary atmospheres. *arXiv preprint arXiv:1510.07052*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1510.07052>.
10. Pirok, B. W., Stoll, D. R., & Schoenmakers, P. J. (2019). Recent developments in two-dimensional liquid chromatography: Fundamental improvements for practical applications. *Analytical Chemistry*, 91(1), 240–263. <https://doi.org/10.1021/acs.analchem.8b04374>.
11. Deligeorgiev, T. G., Timtcheva, I., & Vasilev, V. (2010). Styryl dyes – synthesis and applications. *Coloration Technology*, 126(6), 327–338. <https://doi.org/10.1111/j.1478-4408.2010.00263.x>.
12. Kowalczyk, A., & Szłószarczyk, M. (2021). Solvatochromism of a D205 indoline dye at the interface of a small TiO₂-anatase nanoparticle in acetonitrile: A combined molecular dynamics simulation and DFT calculation study. *Journal of Molecular Liquids*, 334, 116512. <https://doi.org/10.1016/j.molliq.2021.116512> .
13. Gómez-Hens, A., & Fernández-Romero, J. M. (2017). Ion-pair spectrophotometry in pharmaceutical and biomedical analysis: Challenges and perspectives. In *Ion-Pair Spectrophotometry in Pharmaceutical and Biomedical Analysis* (Chapter 1, pp. 1–20). IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.70000>
14. Roy, S., & Das, B. K. (2016). Preliminary review on solvation chemistry in aqueous solvents: Application to amino acids. *Physical Chemistry: An Indian Journal*, 11(2), 103–110. <https://doi.org/10.4172/2329-6631.1000103>.
15. Reichardt, C. (2003). Solvatochromic dyes as solvent polarity indicators. *Chemical Reviews*, 94(8), 2319–2358. <https://doi.org/10.1021/cr00032a005> .
16. Kundu, A., & Roy, M. N. (2012). Volumetric and viscometric studies on some amino acids in aqueous solutions of sodium acetate at different temperatures. *Journal of Chemical Thermodynamics*, 45, 62–68. <https://doi.org/10.1016/j.jct.2011.08.014> .

17. Gloor, R., & Johnson, E. L. (1977). Practical aspects of reverse phase ion pair chromatography. *Journal of Chromatographic Science*, 15(9), 413–420. <https://doi.org/10.1093/chromsci/15.9.413> .
18. Chen, Y., & Pawliszyn, J. (2024). Ion pair chromatography – How IPC works, strengths, limitations and applications. *Technology Networks*. <https://www.technologynetworks.com/analysis/articles/ion-pair-chromatography-how-ipc-works-strengths-limitations-and-applications-358440> .
19. Filippini, G., et al. (2024). A dual methodology employing ion-pair chromatography and built-in adjusted ratio spectra for the determination of sulfasalazine and its impurities. *BMC Chemistry*, 18, 124. <https://doi.org/10.1186/s13065-024-01242-y>
20. Al-Hajj, N., et al. (2023). Exploring solvatochromism: A comprehensive analysis of disperse dyes in various solvents. *Dyes and Pigments*, 210, 111012. <https://doi.org/10.1016/j.dyepig.2022.111012>.
21. Szłószarczyk, M., & Kowalczyk, A. (2023). UV-Visible study on the solubilization of solvatochromic-origin dyes in aqueous micellar solutions. *Colloids and Surfaces A: Physicochemical and Engineering Aspects*, 673, 131892. <https://doi.org/10.1016/j.colsurfa.2023.131892> .
22. Hantzsch, A. (1911). Über die Ursache der Farben von Farbstofflösungen. *Berichte der deutschen chemischen Gesellschaft*, 44(1), 528–536. <https://doi.org/10.1002/cber.19110440168> .
23. Kamlet, M. J., & Taft, R. W. (1976). The solvatochromic comparison method. I. The β -scale of solvent hydrogen-bond acceptor (HBA) basicities. *Journal of the American Chemical Society*, 98(2), 377–383. <https://doi.org/10.1021/ja00418a007> .
24. Reichardt, C. (1994). Solvatochromic dyes as solvent polarity indicators. *Chemical Reviews*, 94(8), 2319–2358. <https://doi.org/10.1021/cr00032a005> .
25. Ooyama, Y., & Kubo, K. (2011). Solvatochromism of novel donor– π –acceptor type pyridinium dyes in halogenated and non-halogenated solvents. *Dyes and Pigments*, 88(3), 377–382. <https://doi.org/10.1016/j.dyepig.2010.07.009> .

26. Yazdanbakhsh, M. R., Mohammadi, A., & Abbasnia, M. (2010). Some heterocyclic azo dyes derived from thiazolyl derivatives: Synthesis, substituent effects and solvatochromic studies. *Spectrochimica Acta Part A: Molecular and Biomolecular Spectroscopy*, 77(5), 1084–1087. <https://doi.org/10.1016/j.saa.2010.08.017> .
27. Alaei, M., et al. (2012). Synthesis and characterization of novel fluorescent reactive dyes for dyeing of cotton fabrics. *Dyes and Pigments*, 92(3), 1306–1312. <https://doi.org/10.1016/j.dyepig.2011.07.012>.
28. Ando, Y., Homma, Y., Hiruta, Y., et al. (2009). Structural characteristics and optical properties of a series of solvatochromic fluorescent dyes displaying long-wavelength emission. *Dyes and Pigments*, 83(2), 198–206. <https://doi.org/10.1016/j.dyepig.2009.01.003> .
29. Shao, J., Ji, S., Li, X., Zhao, J., et al. (2011). Thiophene-inserted aryl-dicyanovinyl compounds: The second generation of fluorescent molecular rotors with significantly redshifted emission and large stokes shift. *European Journal of Organic Chemistry*, 2011(30), 6100–6109. <https://doi.org/10.1002/ejoc.201101000>
30. Jia, M., Ma, X., Yan, L., Wang, H., Guo, Q., Wang, X., Wang, Y., Zhan, X., & Xia, A. (2010). Ultrafast proton-coupled electron-transfer dynamics in amino-type indole-triazolopyrimidine derivatives. *The Journal of Physical Chemistry A*, 114(27), 7345–7352. <https://doi.org/10.1021/jp1032355>.
31. Hori, A., Matsumoto, A., Ikenouchi, J., & Konishi, G. (2025). D- π -A Fluorophores with Strong Solvatochromism for Single-Molecule Ratiometric Thermometers. *Accounts of Chemical Research*, 58(8), 1224–1235. <https://doi.org/10.1021/acs.accounts.4c00850> .
32. Wei, S., Situ, Z., Zhang, J., Li, Y., Wan, Y., Zhao, H., Lan, J., Kuang, Z., & Xia, A. (2025). A Solvatochromic Near Infrared Fluorophore Sensitive to the Full Amyloid Beta Aggregation Pathway. *Journal of the American Chemical Society*, 147(22), 18685–18693. <https://doi.org/10.1021/jacs.5c01512> .
33. Ma, C., Kistwal, T., Hill, B. F., Neutsch, K., & Kruss, S. (2025). Solvatochromic Dyes Increase the Sensitivity of Nanosensors. *The Journal of Physical Chemistry B*, 129(4), 1323–1330. <https://doi.org/10.1021/acs.jpccb.4c06300> .

34. Weiss, L., Bonnet, D., Dziuba, D., & Karpenko, J. (2025). Flow Cytometry Analysis of Perturbations in the Bacterial Cell Envelope Enabled by Monitoring Generalized Polarization of the Solvatochromic Peptide UNR-1. *The Journal of Physical Chemistry C*, *129*(3), 1824–1830. <https://doi.org/10.1021/acs.jpcc.4c07273>.
35. Vidal, M., Morales, S., Mera-Adasme, R., Aliaga, C., & Domínguez, M. (2025). Solvatochromism of π -Extended Pyridinium-Thienylene-Phenolates. *The Journal of Organic Chemistry*, *90*(38), 13333–13353. <https://doi.org/10.1021/acs.joc.5c00697>.
36. Melinao, F., Vidal, M., Mera-Adasme, R., Aliaga, C., & Domínguez, M. (2025). Reaching the Limit of Inverted Solvatochromism in π -Extended Bipyridinium-Phenolate Dyes. *Journal of the American Chemical Society*, *147*(33), 29659–29665. <https://doi.org/10.1021/jacs.5c11036>.
37. Mendonça, N. E. N., Leão, C. A. S., Alexis, F., Ochoa-Herrera, V., Zambrano-Romero, A., Nobuyasu, R. S., Jr., Miguez, F. B., & De Sousa, F. B. (2025). Exploiting Spiropyran Solvatochromism for Heavy Metal Ion Detection in Aqueous Solutions. *ACS Omega*, *10*(3), 2517–2527. <https://doi.org/10.1021/acsomega.4c06429>.
38. Rouillon, J., Benitez-Martin, C., Grøtli, M., & Andréasson, J. (2025). Click and shift: the effect of triazole on solvatochromic dyes. *Physical Chemistry Chemical Physics*, *27*, 4679–4685. <https://doi.org/10.1039/D4CP04642K>.
39. Snigur, D. V., Chebotarev, A. N., & Bevziuk, K. V. (2018). Acid–Base Properties of Azo Dyes in Solution Studied Using Spectrophotometry and Colorimetry. *Journal of Applied Spectroscopy*, *85*, 21–26. <https://doi.org/10.1007/s10812-018-0605-9>.
40. Mortada, M., Zedan, M., & Khalifa, A. (2023). Ion pair-based surfactant-assisted liquid-liquid microextraction with solidification of floating organic drop for simultaneous spectrophotometric determination of selected anionic dyes in food samples. *Food Chemistry*, *450*, 139310. <https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2024.139310>.
41. Arroz, J. C., Jordan, J., & Dumancas, G. G. (2017). Simultaneous spectrophotometric determination of synthetic dyes in food samples after cloud point extraction using multiple response optimizations. *Talanta*, *144*, 131–137. <https://doi.org/10.1016/j.talanta.2015.05.065>

42. Snigur D., Barbalat D., Fizer M., Chebotarev A., Shishkina S. Synthesis and properties of 6,7-dihydroxybenzopyrylium perchlorate halogen derivatives: X-ray, spectroscopic and theoretical studies. *Tetrahedron*. 2020, 76 (42), 131514. <https://doi.org/10.1016/j.tet.2020.131514>
43. Snigur D., Fizer M., Chebotarev A., Lukianova O., Bevziuk K. Protonation of quinoline yellow WS in aqueous solutions: Spectroscopic and DFT theoretical studies. *Journal of Molecular Liquids* this link is disabled. 2021. Vol 327. 114881. <https://doi.org/10.1016/j.molliq.2020.114881>
44. Snigur D., Fizer M., Chebotarev A., Lukianova O., Zhukovetska O. Spectroscopic and computational studies of erythrosine food dye protonation in aqueous solution. *Dyes and Pigments*, 2022, 198, 110028 <https://doi.org/10.1016/j.dyepig.2021.110028>
45. Жуковецька О. М., Гузенко О. М., Щербакова Т. М., Снігур Д. В. Сольватохромні властивості деяких похідних перхлорату 6,7-дигідроксибензопірилію. *Укр. хім. журн.*, 2023. Т.89, №7. С. 117-126. <https://doi.org/10.33609/2708-129X.89.08.2023.117-126>